

International Journal of Social Sciences

ISSN: 2587-2591

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.30830/tobider.sayi.14.13>

Volume 7/2

2023 p. 210-215

**ПРЕВОДЪТ НА ИДИОМИ И ДВУСМИСЛИЦИ КАТО ИЗПИТАНИЕ ЗА
ПРЕВОДАЧЕСКИТЕ РЕШЕНИЯ (ВЪРХУ ПРИМЕРИ ОТ ЕПИЗОД 1 И
ЕПИЗОД 5 НА ПЪРВИ СЕЗОН ОТ СЕРИАЛА „ВНИМАВАЙ КАКВО
ГОВОРИШ“)**

**THE TRANSLATION OF IDIOMS AND EQUIVOQUES AS A CHALLENGE
FOR THE TRANSLATORS AND THEIR DECISIONS (BASED ON EXAMPLES
FROM EPISODE 1 AND 5 OF THE FIRST SEASON OF THE BRITISH SERIES
MIND YOUR LANGUAGE)**

Неда-Мария ПАНАЙОТОВА*

ABSTRACT

The article dwells on translation strategies for the translation of idioms, proverbs and equivoques, focusing on one of the most successful British sitcoms, Mind Your Language from 1977. The article studies how humor is preserved and how persistent phrases are translated when there is no equivalent expression in the target language. The work introduces some of the solutions of the Bulgarian translator of the film. In times when the translator cannot find the appropriate idiom this could alter the initial idea of the text and change the translation to a non-idiomatic expression. A literal translation, however, in most cases, brings confusion to the reader and may lead to a misrepresentation of idioms and misunderstanding of the final product. The article follows the idea that in translation the expression should not lose its cultural meaning, but be paraphrased so as to preserve the impact of the idiom.

Key Words: *Idioms, Equivoque, Translation Strategy, Film Series, Humor*

Преводът от един език на друг по необходимост е превод и от една култура на друга. Точният езиков еквивалент няма как да бъде постигнат, ако преводачът не познава и културния код, заложен в изходния текст.

Всеки език организира света според различни концепции, доколкото самите култури са отразили своя социален опит, знания и поглед към света по различен начин в езика. Оттам и фразите, които сътворяват отделните народи, фрази, в

* Неда-Мария Панайотова е докторант по теория и практика на превода в катедрата по Славистика на Югозападния университет. Докторатът ѝ е върху филмовия превод на комедийни сериали.

които има идиоми, поговорки, крилати изрази, могат да бъдат доста различни и са истинско предизвикателство пред преводача, който трябва да прехвърли точно едно съобщение от един език на друг. При това идиомите могат да бъдат носители на местен колорит, остарели думи или думи с регионално значение, което допълнително усложнява превода, но пък именно идиомите, крилатите фрази и поговорки съхраняват нетленното културно наследство, разнообразието на местната култура, толкова важно в глобализиращия се свят на унификация.

Има различни дефиниции за идиомите, но като цяло, ако се спрем на речника на английските идиоми на Лонгман, те са наречени „фиксирана група от думи със специално различно значение от значението на отделните думи“. (Longman Group Ltd: 1979). При това известно е, че идиомите са комбинацията от думи, които не могат да се разбират буквално и които семантично функционират като едно цяло.

Обикновено като езикови изрази идиомите представят обекти, явления, които са специфични за дадена култура. И тъй като смисълът на израза не е равен на смисъла на отделните лексикални единици, то идиомите не могат да бъдат преведени буквално.

Например идиомите „падна ми пердето“, или „намирам се в небрано лозе“ не могат да се преведат директно, защото значението на изразите не е свързано с конкретно перде или лозе, а означава - в първия случай - „паднаха ми задръжките“, а във втория случай: „не съм наясно какво да правя, не се ориентирам в ситуацията“.

В книгата си „С други думи: Учебник по превод“ (“In other words: A Coursebook on Translation” 1992) Мона Бейкър говори за това, че „замразените“ модели на идиомите не допускат превод на отделните части и разглежда пет условия за превода на идиоми:

- 1) Редът на думите в идиома не може да се променя. Начинът на сглобяване на думите е фиксиран и те не могат да променят мястото си. (напр. „да се разори“, а не „се разори да“)
- 2) Думите в идиома не могат да се изпускат, иначе той губи смисъла си. Например, казваме „да плачеш с крокодилски сълзи“, не само „плачеш сълзи“, когато искаме да използваме идиом.
- 3) Не можем да добавяме думи към идиоматична фраза, или рискуваме да я изменим излишно. Например, „да избягам на косъм“, не „да избягам бързо на косъм“.
- 4) Нито една от съставните части на идиома не може да се замени с друга дума. Например, можем да кажем „далеч от погледа, далеч от ума/сърцето“, но не можем да получим същия смисъл и звучене с тази конфигурация: „извън очите, извън мозъка“.

- 5) Граматичните структури на даден идиом също не могат да бъдат променяни. Имаме фразата „звъни (се) на звънеца“, но нямаме „звънецът се бие“. (Векар 1992: 63)

Разграничаването на идиоматичните от неидиоматичните изрази изисква много добри познания не само на даден език, но и на културата. Компетентностите на преводача включват и елементи от културите, които се „превеждат“, „преизразяват“ на езика на превода. Затова е необходимо осмисляне на задтекстовата реална ситуация, на реалността, за която става дума в преведения текст. Идиоматичните изрази могат да бъдат разговорни изрази, пословици, алюзии, арго и др.

Пословиците и поговорките се използват широко, за да изразят някаква утвърдена истина, мъдрост или факт. („голям ум в малка реч“, по думите на Константин Философ.) Понякога те се включват в речта, за да придадат по-голяма тежест на думите на персонажа или за да привлекат интереса на аудиторията с нещо познато и утвърдено.

В статията са използвани примери от два епизода на сериала *Mind Your Language* (с български превод „Внимавай какво говориш“), който е британски комедиен телевизионен сериал, чиято премиера се е състояла по ITV в края на 1977 г. Продуциран е от London Weekend Television и е режисиран от Стюарт Алън. Преводът на български е извършен от Весела Прошкова.

Действието се развива в Лондон, в колеж за обучение на възрастни, където се преподава английски като чужд език. Класът е съставен от чужденци от различни краища на света, с различни религии и различно владеене на английски език. На чуждестранните курсисти преподава мистър Джерами Браун, наричан в сериала просто мистър Браун.

Още в първия епизод на сериала „Внимавай какво говориш“ обърнатото използване на познат израз „не гледам къде вървя“ (един от курсистите, Али, казва: „Не вървя, където гледам“ (I am not going, where I am looking) е в основата на хумора и именно с тази ситуация започва обучението под формата на пояснение от страна на мистър Браун. (епизодът „Първият урок“).

В епизод 5 на първия сезон се разиграва следната ситуация. Али мисли, че печели от футболен залог и идва в час, за да каже, че повече няма да посещава класа. Ето и диалога в оригинал:

Ali: 'Scuse me, please

Mr. Brown: Just sit down a minute, Ali, will you?

Ali: No, thank you, I am only coming to tell you I am not coming.

Mr. Brown : Not coming?

Ali: Yes, please.

Mr. Brown: You can't leave in the middle of a term. I mean you were doing quite well! Why do you want to leave?

Ali: **Oh blimey, I am coming up on the puddles.**

Mr. Brown: Coming up on the puddles?

Ali: Yes please, the football puddles?

Mr. Brown: The football pools.

Ali: Yes, please! I am getting eight scoring draws

Тук в подчертания откъс е използвана играта на думи. Буквално преводът трябва да гласи:

Али: О, майчице, идвам от локвите.

Мр Браун: Идваш от локвите?

Али: Да, моля, футболните локви?

Мр Браун: А, футболните залози.

Тъй като на български се губи играта на думи (между pools „залози“ и puddles „локви“), българската преводачка е предпочела да преведе „**I am coming up on the puddles**“ с идиома „ударих къравото, ударих джакпота“.

След като смятат Али за забогатял, всички курсисти искат да са му приятели, включително Раджит, с когото обикновено непрекъснато се карат. Когато мистър Браун изразява съмнение, Раджит му казва, че той и Али са „кървави братя“ (*We are practically bloody brothers!*) вместо да използва идиома „кръвни братя“.

Малко по-късно в същия епизод, мистър Браун пита Али какво ще прави. Али отговаря:

Ali: Oh blimey, **I am going to bed.**

Mr. Brown: To bed?

Ali: Yes, please. With all that money, I'm not needing to be working.

Mr. Brown: You mean you're **going to retire**?

Ali: Most definitely.

Тук Али употребява **I am going to bed** в смисъл на пенсионирам се, отдвам се на заслужена почивка. Изразът **going to retire** има на англ. и значението **лягам си, отивам да почивам**. Но Али употребява вместо него израза **going to bed**. Играта с двусмислицата също е трудно да се предаде при превод. Преводачката на

българския вариант е решила това с използването на пароними, при това предизвикващи допълнителен хумористичен ефект:

Али: Знам ли, **ще се понасирам**.

Мистър Браун: Какво?

Али: Да, моля. С толкоз мого пари **ще се понасирам**.

Мистър Браун: Ааа, **ще се пенсионираш!**

Али: Сто процента!

Когато Мистър Браун казва, че Али не печели нищо, всички курсисти се отдръпват от Али, а Раджит му казва, че „няма грам мозък“ („No brains whatsoever“).

Али му напомня за предишните думи:

- Егати, **друга песен запя!** (в оригинала: „Oh blimey, you are **changing tune**,“ което може да се преведе като „смени тона“, но с идиома, който използва българската преводачка, смисълът е по-ясен.)

По-късно в епизода, докато разиграва ситуации с курсистите, в които да използват разговорна реч, мистър Браун казва на французойката Даниел да си представи, че трябва да пусне писмо в пощата.

Следва диалогът:

Danielle: How much is it a letter to post?

Mr. Brown: Is it someone in England?

Danielle: No, no, it's a **Swiss letter**.

Mr. Brown: A Swiss letter?

Danielle: Yes, I write to my boyfriend in Switzerland.

Mr. Brown: Well, it's more correct to say you want to send a letter to Switzerland not a Swiss letter. It could be very embarrassing if you were writing to somebody in France.

В този диалог Даниел заменя името на държавата Швейцария с прилагателното **швейцарско** (писмо). Мистър Браун ѝ прави забележка, че не се казва така, защото ако пишеш на приятел до Франция и кажеш „френско писмо“ (което означава кондом на английски), може да стане много неудобно.

Тъй като фразата „швейцарско писмо“ не говори нищо на българския зрител, преводачката на български е предпочела малко да съкрати сцената, за да може по-лесно да предаде смисъла на неудобството. В превода играта на думи е между „**френско писмо**“ и „**френска любов**“. По този начин много по-лесно и удачно е предаден за българския зрител смисълът на грешката на курсистката.

Преводът на идиоми е може би най-сложната задача за преводачите, защото идиомът е труден за правилно декодиране от някой, който знае само обикновените значения на съставните му елементи. В показаните примери виждаме и нещо, което Ларсън препоръчва във връзка с предаване на целевия език на по-жива и по-естествена реч. Така, развивайки своята чувствителност дори когато в изходния език не са използвани идиоми, преводът с идиом е много добро решение. (Larson 1984:116)

От по-горните примери виждаме, че когато преводачът разпознае идиоматичен израз, особено важно е да избере подходящ начин за превод, подходяща стратегия. Тъй като в повечето случаи на целевия език няма същия еквивалент, трябва да се използва такава стратегия, че изразът да не загуби културното си значение, да бъде перифразиран, така че да се запази въздействието на идиома. Понякога може да съществува подобен аналог, но контекстът, в който той се използва да е друг.

Често преводачът не може да намери съответния идиом и променя превода в неидиоматичен израз. Буквалният превод обаче в повечето случаи носи объркване за читателя и може да се стигне до погрешно предаване на идиоми и объркване. Затова е важно да бъдат избирани такива еквиваленти, които създават същия културен ефект като този на оригинала.

Цитирана литература

Baker, M. (1992). *In Other Words: A Course Book on Translation*. London and New York: Routledge.

Larson, M.L. (1984) *Meaning-Based Translation: A Guide to Cross-Language Equivalence*. University Press of America, Lanham, MD.

Longman Dictionary of Idioms. (1998). UK: Longman.

Интернет ресурси

Линк към епизод 1 сезон 1 на сериала „Внимавай какво говориш“
https://www.videoclip.bg/watch/1548421_vnimavaj-kakvo-govorish-sezon-1-epizod-1-bulgarsko-audio

Линк към епизод 5 на „Внимавай какво говориш“ -
https://www.videoclip.bg/watch/1549623_vnimavaj-kakvo-govorish-sezon-1-epizod-5-bulgarsko-audio